

СТРАЖИЛОВО

Власник и уредник
ЈОВАН ГРЧИЋ

У Новом Саду, 13 јуна 1893.

ПЕСНИШТВО

СУНЧАНИЦА

ОДЛОМАК ИЗ VIII ПЈЕВАЊА ГУНДУЛИЋЕВА „ОСМАНА“*

приредио Тих. Остојић

Приједмет Гундулићева „Османа“ је: „како источном цару младу (Осману II, владаше од 1618—1622 г.) смрт витези несмиљени („немилостиви“ јаничари) даше у свом Цариграду (т. ј. у „његовој“ пријестоници Цар.)“ Тако вели сам пјесник у I пјевању (стих 34—36). Нарочито ће нам приказати „хуже узроке, тужне згоде“ његове смрти. (I 56). Млади идеалиста Осман науи преустроиџм јаничарску војску и зановити је војницима из Азије, а то зато што га је због јаничарске непослушности и неподобности страховито потукао пољски краљевић Владислав код Хоџија на Дњестру 1621 г. Јаничари дознају њекако за ту намјеру Османову, нађоше се коловође који их узмутише те устану на оружје; послје дуге борбе заробе Османа, који напошљетку плати и главом своју необавривост. — Кад се спремаше Осман у Исток, хођаше прво да обезбјиједи држави мир а себи пријесто. Међу осталим један од

његових доглавника савјетује му (у II пјевању), да се прије поласка ожени женом знаменитог поријекла или њеколиким женама, јер ладни не приличи узети жену нискога рода; кад то не чине други господари, зашто да чини он, „цар од цара“? Овај савјет прима Осман те пошље харемског чувара кизлар-агу, да по држави покупи лијене дјевојке господскога кољена. VII и VIII пјевање, у којима кизлар-ага извршује тај налог, живе су слике насипља, које чиняху Турци покореним народима па и Србима. У VII пјевању кизлар-ага иде по Грчкој, пролази Тесалију и Македонију, долази на Косово, „гласовито поље од боја, гди уби Милош цара онака“, удара на Толицу и упути се Смедереву, да нађе „славну Сунчаницу“, јер „сви језици једним гласом“ казиваху му о њеној великој љеноти. Затим се у VIII пјевању приповиједа како је отета Сунчаница.

Јур (век) је дошо кизлар-ага
к Смедереву бјјелу граду
за изнаћи кћер Љубдрага,
Сунчаницу лијепу и младу.

Свијетла је ово дјевојчица
од кољена деспоскога

вид жуђени и зеница
слијена старца, ћакка (оца) свога;

ки (који) се унук унук зове
Ђурђа деспота и Јерине,
од ких (којих) име и сад слове (слави се)
низ словинске покрајине.

1 Кизлар-ага, чувар жена у сарају. — за изнаћи, да изнађе. — 3 Сунчаничин отац Љубдраг је потомак српскога деспота Ђурђа Бранковића, Смедеревца (1428—1456) и Јерине Кантакузинове (у народу названа „проклета“). — словинске покрајине, јужно-словенске, нарочито српске.

* види под „књижевност“ чланак на стр. 381 овога броја.

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

Засве да (*ма да*) су Турци худи 4
 госпство му старо отели,
 госпске се каже ћуди,
 племенит се дјелим вели.
 Прут краљевски (*скишгар*), њекад кѝ је 5
 у рукама му дједим био,
 њему је сада штап, на кѝ је
 тешку старос наслонио.
 Државе оне, гдје њекада 6
 влас деспоска стерала се,
 кратка му је сад ливада,
 врху које стадо пасе.
 Добри овако старац траје 7
 најпокоњих (*пошљедних*) дана дно,
 кѝ од дванаес синова је
 честит (*срећан*) отац њекад био.
 Али њему смрт немила 8
 кроз намјеру (*случајем*) худу и прику (*злу*)
 свих је у брзо поломила,
 да не осуни лица вику (*никада*)
 Тим је он сада осто веће 9
 јак (*као*) опсјечен дуб у гори,
 кому вихар с плахе смеће (*наглим ударом*)
 гране скрши и обори.
 Тад толико плакат' узе 10
 од дванаес пробијен стрила
 тужни старац, да га сузе
 ослијепише с грозна цвила (*тугована*).
 И свршио још би у плачу 11
 дни кроз (*због*) тешке непокоје (*немир*),
 разговора да не зачу
 од једине кћерце своје.
 Сунчаница млада и лијена, 12
 од кѝ (*које*) слову (*славе се*) свуд крипости (*вр-*
свијетло уфање (*нада*) ћаћка слијена [*лине*]),
 и штапак је у старости.
 Миле унуке он видити 13
 жели од драге кћерце ове,
 и у њих опет поновити
 себе и мртве свѣ (*своје*) синове.
 Али је заман да итко сада 14
 ње (*њену*) лепоту двори многу,
 зашто дјевство она млада
 завјетова вишњем Богу.
 Мудри ћајко с биљег веће 15
 позна ову ње одлуку,

и што обљубит' (*завољети*) кћерца не ће
 вјереника, ћути (*осјећа*) муку.
 Тим нека у њој од љубави 16
 пробуди се часна жеља.
 он разлике (*различне*) игре стави
 од радости и од весеља.
 Сједиљке (*сијела*) ове скупио бише 17
 старац Љубдраг на свом стану
 једа (*да ако*) срце тврдо одвише
 од свѣ (*своје*) кћерце оне гану,
 тер од младијех, кѝх (*којих*) устрили 18
 славна лијепос ње (*њена*) велика
 кѝ (*који*) годи јој ту омили
 и обере (*одбере*) га вјереника.
 Тад кон (*крај*) лијепе Сунчанице 19
 на сједиљке сеј (*ове*) љубене (*љубавне*)
 од свуд млади (*млади*) и младице (*дјевојке*)
 скупише се небројене.
 Она млада, засве (*ма*) да је 20
 мучна у срцу цића (*због*) тога,
 послушна се казат' (*показати*) хаје
 заповиједим ћаћка свога.
 Све најљепше губе име 21
 прид уресом (*љепота, украс*) ње уреса,
 јак (*као*) прид сунцем источниме
 јасне звијезде од небеса.
 Чисти златни прам од коси 22
 на вјетриц је тих расплела,
 а од разлика цвијећа носи
 вјенчац врху ведре чела.
 У погледу љубеному 23
 разблудно (*пуно дражи*) јој сја даница,
 а у рајском лицу свому (*њеном*)
 цанти (*цвјета*) трагор (*амаранат*) и ружица.
 На устијех јој од весеља 24
 румена се ружа смије,
 копреница (*мали вео*) снијега бјеља
 бјеље од снијега прси крије.
 Бијелим рукама по ливади 25
 с другам цвијеће брат' почиње;
 сељани се дижу млади,
 коло около њих зачиње.
 Усред кола од свирали 26
 и од дишли (*двојница*) на глас мио,
 да забаве сеј (*ове*) похвали,
 заче овако млад Радмио:

4 *госпске се к. в. плем. се д. вели*, види се ипак да је госпске ћуди, по дјелима се види да је племенит. —
 5 *у рукама*, данас: у рукама. — *дједим*, данас: дједовима. — 8 *стиг* мјесто: све. — 11 *дни*, ми кажемо: дане или дне.
 13 *поновити себе и м. с. син.*, зановити своје паче. — 15 *с биљег*, по биљегам, по знацима. — 17 *срце од свѣ*
 (*своје*) кћерце, срце његове кћ. — 18 *кѝх* (*којих*), мјесто: које. — 21 *прид уресом не ур.*, плеонастично: пред њеном
 лепотом. — 22 *прам од коси*, прамен косе. — 26 на мио глас свирала и динала.

WWW.UNILIB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

„Појмо, појмо, дружбо драга, 27
 бјежи младос, лети врме,
 од пролића доба блага
 уживајмо прије зиме.
 „Не чекајте свијетла прама 28
 злато у сребро да се обрати,
 без свјетлости и без плама
 лијених се очи (*очију*) поглед скрати.
 „У млађахна своја лита 29
 свака од вас, лијене моје,
 грли радос, љубав хита' (*грли*),
 жеље испуњај слатке своје.
 „Честитос (*срећа*) је ово жива, 30
 блаженства су ово права,
 овако се лијена ужива
 младос и ње дика и слава.
 „Што се пита (*иште*), да се има, 31
 што се жуди, да се стече,
 што је лијено близу очима,
 да и од срца није далече (*далеко*);
 „да два млада једно желе 32
 у животу стрављеноме (*очичињен, залубљен*),
 и да воде дни (*дане*) веселе
 живећ један у другоме.“
 Радмио приста, и тај час се 33
 с њим у танац (*игру*) сви хитају (*грле,*
 [*хватају*]);
 два зачињу (*ијевају*), а у све гласе
 складно остали отпијевају.
 У шапат се игра обрати, 34
 кò (*како, ним*) се у танцу дозачина (*доијева*),
 пак (*послије*) узеше попијевати
 четр млада сељанина
 Бугаркиње (*јуначке ијесме*) јур (*већ*) 35
 [*пристале*]
 и пјевања бјеху драга,
 кад смете игре све остале
 свѣм (*својим*) дошашћем (*доласком*)
 [*кизлар-ага*].
 Покли (*пошто*) иска (*гражаше*) свуд 36
 [*по граду*]
 Смедереву он залуду
 Сунчаницу лијену и младу
 указати да му буду,
 бржи него брза стрижела 37
 од толе (*одатле*) се с дружном дијели,
 бивши чуо, да се у села

Љубдраг отац с њом присели.
 Ту је нађе у забави 38
 од веселијех сједиљака,
 и у погледу ње (*њеном*) објави
 тај час му се сунчја зрака.
 Али црнац кò (*како*) се угледа, 39
 не зна од страха нитко гди је;
 сјемо (*овамо*), тамо свак уреда (*одмах*)
 хоће бјежат', а не умије.
 Сунчаница и с њом липа 40
 дружба од страха и од срама
 цвијеће из скута на тли (*земљу*) сипа,
 кò (*које*) за златнијех бране прама.
 Хитри хадум свијем (*сасвијем*) објави 41
 [*иокаже*]
 весео поглед, слику (*изглед*) драгу
 сирижед на прси руку стави,
 и у бесједу кличе благу:
 „Дружбо мила, дни честите (*срећне*) 42
 кѣ (*који*) трајете сред дубраве,
 уживајте и слиједите
 лијене игре и забаве.
 „Нитко не имај страх, ни чезни (*тугуј*), 43
 ер (*јер*) дошашће моје не ће
 разврћ' ваше танце и пјесни,
 ни донијет' вам горке смеће (*немир*);
 „наче (*шта више*) у дружбу вашу, 44
 [*ка (која) је*]
 многе среће, многе чести,
 гди у миру свак дни траје,
 и ја ћу, за наћ' мир, уљести (*ући*):
 „тим (*стога*) гиздава дружбо млада, 45
 овди, гди сте ви скупљени,
 не буди вам мучдо сада
 дат' за мало мјесто и мени“.
 Кò (*како*) изрече те бесједе, 46
 гди сјен велик дуб простира (*простира*),
 сам без дружбе Турчин сједе
 сред сељана и пастира.
 Милостиво на старога 47
 Љубдрага се пак (*затијем*) обрати,
 тере поче овако га
 с тврдијем клетвам упрашати (*интати*):
 „Ах, тако ти Бот с висине 48
 вратио очима вид жуђени,
 вриједни и добри домаћине,
 племе твоје сповјећ (*кажи*) мени;

27 од пролића д. бл., благо пролетње доба. — 35 бугаркиње или бугаркице, јуначке пјесме, које се бугаре т. ј. пјевају тужним, запјевним гласом. — 36 указ. да му буду, да му покажу. — 39 али црнац кò се угл., али кад угледаше пр. — 40 које бране за златну косу. — 41 хитри хадум с. обј. в. и. сл. др., окретни, лукави енвух показа сасвијем весео поглед и драг (пријатан) изглед. — 42 кѣ трајете, који проводите. — 44 за наћ' мир, да бих нашао мир.

„а по царску славну главу,
тако не по сабљом мојом,
кад истилу скажеш праву,
нећ' (*не ћеш*) ме увриједит' ријечи твојом.

„Стари твоји тко су били?
реп' слободно без озира (*обзира*):
јесу ли они господили,
и из господства ко их истира?“

На ово у срцу смућен свому,
кличе старац пун жалости:

„Спомењиват' невољному
мучно је предње честитости (*срече*);

49

„ер кољено племенито
од помоћи тому није,
кога убоштво вјековито
под тешкијем ропством крије.

„Ну господар таки када
заповиједа благо и мило,
под заклетву тер ми сада
од очи (*очију*) се то ставило,

„од ничега не ћу предат',
све ћу казат', ну, јаох, боље
нарицаћу, нег' сповиједат' (*причати*)
од старијех мојијех невоље.

51

52

53

54

49 *тако не по (као) с. м.*, тако не по (погинуо) од моје сабље. — 50 *јесу ли они господили*, кизлар-ага хоће да се увјери, је ли Сунчаница заиста од господског кољена.

(Свршиће се)

АЛ' КАД СМО САМИ...

Ако ме љубиш, не казуј ником,
Већ сакри љубав у своје груди,
Пред другим буди спрема мене хладна,
Јер ће нам злобити пакосни људи —
Ал' кад смо сами, тад пусти срцу,
Нек за ме бурно ватрено бје,
Па ме загрли, на ме пољуби,
Давно ме нико љубио није.

Када у друштву о мени зборе,
И ти ме кори, и ти ме куди,
Реци, ди сам ти несносан, мрзак,
Нека се злобни радују људи —
Ал' кад смо сами, пружи ми уста,
Што на ме зборе клевете клете,
Да их ућуткам пољупцем врелим,
Знамењем светим љубави свете.

Када те за мном обузме туга,
Суморни, реци, море те дани,
А после опет весела буди,
Ма и за часак туге се мани —
Ал' кад смо сами, откри ми срце,
Те миле боле, те слатке јаде,
Па да те тешим и љубим, душо,
Хвалећи удес, што ми те даде.

Ипанов.

ПТИЧЈЕ СТРАШИЛО

(Павле Халзе)

У сред њиве кале стоји,
Да заплаши врану, чавку;
У висину мотка стрши,
Ветар врти камилавку.

Побожни се сељак нада,
Да ће тако њиву спасти:
Да ће углед калуђеров
Одагнати те напасти.

Птице мисле: ти нам пример
Красан дајеш, кале врани:
Нити сејеш, нити жањеш,
Па те ипак Господ храни!

С. Д. Мијалковић

МИШКО УБОЈИЦА

Слика

(Свршетак)

Дежао сам дуго будан. Али шта ме тако у мени саму мути, те осећам да и сама себе мрзим? Од куда та завист у мени и шта ми је овај Убојица, прави убојица, отео?! Зар то није само његова срећа, којом може располагати, како он хоће!? . . . Мене, можда ми се само тако чини, мене гуши ова његова сила, та снага, којом све себи привлачи, све осваја, све му се на милост предаје, а он? . . . „Срца нема, срца нема!“ пуче нешто у мени и са пуно бола везах своје осећаје за ову бедну и напуштену девојку.

Кад сам се пробудио, био је дан у велико. Јутро ми је однело све предрасуде и ја сам гледао Убојицу истим оним очима, као кад сам га први пут видео. Али ме опет изненади његово мирно, једноставно лице, преко кога увек лебди исти онај нејасни осмејак. Може ли бити, помислих, да је то поћас он био!? Станије нигде нисам видео.

Док смо пили каву — Мишко је сам кувао — спремали наше ствари, разговарали о познаницима у вароши — он некога пије поздрављао — Убојица скиде малу пушку глувару од никла, очисти јој цев својом марамом и немарно рече:

— Имао сам зимус још једно задовољство. . . Ви већ — окрете се мени — погађате у чему ја уживам. Ја то и сам признајем. Па и ово је . . . такве природе. Седнем обично овако до прозора, узмем ову пушчицу . . . веома добро гађа! Отворим тај исти прозор — и он отвори једно крило на прозору — па чекам вране. . . Некад по читаво по дана преседим тако — тада извади из цеха мален, сјајан пушчани патрон, откопча механизам и намести метак. — Не чује се много кад пуца. . . Видите и сами, калибер јој је шест, шта може да се чује! . . . Једно време мамио сам их костима . . . управо баш онде где је сад мој Глуви . . . сиромах Глуви! (његов пас, „Глуви“, како га он зваше, стоји на томе означеном месту и гледа на наш прозор). Чим која налети, а ја лагано подигнем

пушку — он напишани на оно место — погледам је, како обазриво гледа на све стране, и — ту за један тренут ућута и од једном прасну пушчица, а одмах за тим цикну његов „Глуви“.

— Та ти га уби! викну мој друг и ми обоје манисмо се рукама, да бисмо уклонили пушку са нишана.

Убојица откопча механизам, извади празан патрон и мирно настави несвршену реченицу:

— Ни једну нисам промашио!

Псето се закотрља на оном месту. Затресе се два три пут па се више не диже.

— Молим вас, рекох љутито, за што га убисте?!

— Прво за то, што ми више не треба, а друго за то, што је стајао онде.

Тада остави пушку на место, метне руке у џепове и са свим мирно рече: Нађе човек себи задовољства на разне начине. . . Мој је начин мало чудноват, али ми је пријатан! Иначе би ми било све обично.

Лакнуло ми, кад се растадосмо. Он нас још испрати до вратница, стипте нам јако обојици руке, рече: „до виђења!“ и не сачека, да му се поново захвалимо на гостопримству.

*

После неколико дана досели се он у варош. Дошао је сам. Сазнао сам, да је неколико дана „страњствовао“, и то су тумачили „његовим обичајем“. У први мах ме је копкало, да до краја сазнам ону жалосну игру, којој сам предигру гледао оне ноћи, али с једне стране наше још лабаво познанство, а с друге сама та ствар, не дадоше ми начина, да га за то запитам. Али како је обичај по свима нашим паланкама, да се дуго не чека на иптимно познанство, то се једног дана завалих немарно на столици, направих се, што је могло бити, равнодушнији, погледах у страну и поменух Станију. Опazio сам, да се мало изненадио, да ме је једног тренутка погледао врло брзо и са неком нарочитом

пажњом и пије ми одмах одговорио. После сам сазнао, да је било све онако, како је он хтео.

— Јеси ли је жалио? упитах га.

Убојица се осмехну и одмахну главом:

— Па све је, рече, било у мојој власти. Онако сам ја хтео!

Мени само не измаче ни онај тренутни зрак из његова ока, који ме и сад врати на ону утешну мисао, да је човечје срце увек богато чистим изворима, које често муте недовршена природа или чудно разумевање свога достојанства.

Целога смо лета били заједно у истом месту. Живели смо врло лепо и везивали се обичним расположењем за оне тако многобројне, а тако обичне и ситне паланчанске догађаје. Већ сам почео, да верујем, како је то човек од мало јачих живаца, али не и тако загопетап, и како их има доста таквих у свету, само мање више изгладаних разним приликама. Но растанак нам је био на начин, који нисам никако слутио.

У истом нашем месту имали смо и једнога оцу, постаријег Турчина, са танком и дугачком брадом, врло мршавим, бакарним лицем и белом чалмом око главе. Могло му је бити око шесет година, али је увек био живахнији од година, и веселији од искуства. Пре свега, код нас није било ни једне цамије, није било ни једног од оциних „верних“, него је оца живео по неком наређењу „озго“ и примао „државну помоћ“. Сви су га сматрали да „јесте нешто“ (тако је и сам он мислио); звали га „наш човјек“ (оца је говорио јужним наречјем) и никад нису с њим озбиљно разговарали. Прави непомућен старац, детињских жеља и весео, што се много не мучи. Седео је на крају у вароши, од куда су извирале разне, свакојако увеличане приче о његовој кући. Говорило се, да има младу жену, да је врло лепа и да је оца, кад пође, катанцем затвара. Колико се пута обилазио онај прљави сокачић поред оцине куће. Колико су њих загледали, преко жутог полу порушеног зида у прозоре те примамљиве куће, по неки пут видели сама оцу, али ту „лену птицу“ још нико није смотрио.

Од једног се времена Убојица не раздвоји од оца. Прво у кафани, па онда сокаком, после га је оца водио и својој кући, испраћао га, долазио је њему и — ми смо очекивали, да ће отуда нешто бити, само како и шта нисмо погодили. Једне вечери приметим Мишка да је расположенији и поменем му булу. И од тада сам знао, да је „бела као сребро“, да има руку „облу као јаје“... да су јој „веће татарске“... „не да говори, рече он, него гугуче!“

— А оца?... рекох.

Оца је стар... Шта ће њему таква жена?!

Њихово се пријатељство још више разви. Сваким даном сам их гледао, где једно поред друго неравно корачају, како се оца превија у куковима, маше рукама и прича тако живо, да ни сама себе, чини ми се, не стиже за крај. Убојица слуша увек пажљиво... Смеје се гласно (никада се он није иначе гласно смејао!), плеска га руком по рамену, зауставља га у сред хода и свачим показује своју истинску пажњу.

Кад, једног јутра, још сам био у својој соби, упаде један мој познаник сав узбуђен мени у собу.

— Знаш ли шта је?! викну још с врата. Оде була!

— Која була?!

— Була! Була!... Оцина була! Однесе је онај кобац, онај арамија!... Онај убојица, убојица! Ноћас је однео! Траже га свуда, па све стране.

— Па како то?... Како је могао!?

Мој познаник седе на столицу:

— Сиромаш „наш човјек“!... Везао га онај за врата, метуо му мараму у уста, извукао булу, њему рекао, каже: „лаку ноћ“ па утекао! Знао сам ја, да ће тако бити, тако ми Бога, знао сам! Та морало је то бити, после онолике љубави и оноликог пријатељства.

Говорило се о томе неколико дана. Оца у прво време није никуд излазио. Седи, рекоше, код куће, ништа не једе и само каву пије.

Мало сам веровао у све оне паредбе и потернице, што су послали за Убојицом. Само ме изненади у његовим „особеним знацима“, да има „ожиљак од сабље по

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

www.vrbas.com
 УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА
 браћу". Нико од нас није то оназио, никоме то он није показао!

Кад сам први пут после тога оцу видео, сажали ми се све на њему. Ни чалма му није као пре, нити брада онако шчешљана и углађена, само му је лице још мршавије и још тамније. Прође поред мене, прими ми Бога, замахну главом и кад ме мало обиђе, тек се онда заустави. Тада ме погледа очински искрено, приђе ми до очију и не-обичним гласом рече:

— Чуј, синко, теби ћу само да кажем! Оћу д' идем по свијету и дан и ноћ, оћу д' идем, да га тражим, па кад га нађем, само ћу му у очи погледати!... Само, ене тако!... Ха!

И он погледа у мене, оним смишљеним погледом, који је био више смешан, но прекоран, окрете по том главу, њихну њоме неколико пута и оде низ чаршију.

Убојицу писам више видео.

Илија И. Вукићевић

МРКИ ВУК

Историски роман Адама Креховјецкога

Превео с пољског Рајко

(Наставак)

Краљ се од много година одао страшно разблудну животу. Не могући живети с женом, Аделајдом хеском, јер ју не триљаше, смести ју у нови замак Жарновјецки, који је за њу и саграђен, а сам тражаше грешних наслада. У Прагу му се допаде једна чеша лепотица, по имену Рокичана. Уграби ју, а како беше племенита рода, врло охоло и не хтеде да пристане на забрањену љубав, краљ ју превари и венча се с њом лажно, у чему му беше на руци Јан, опат тишецки. Али и Рокичана му се брзо огади. За то замилова жидовку, по имену Естеру, и с њом живљаше од неколико година, а то ражљути све, особито, јер се жидови због тога осилише. Против те саблазни поче се бунити свештенство. Бискуп краковски Бођанта посла на краља клетву преко свога викара Баричке, а Казимир, ражљућен са те смелости, заповеди своје поузданом слози Кохану, да утопи тога пона у Висли. Познато то беше пану Маћку, па слушаше расејано, запиткујући само местимице. Кад Отон стаде говорити о Баричци, прекиде га Борковиц:

— Краљ је јемачно већ послао у Авињон, да моли опроштења...

— Није још послао — одговори Отон — али ће послати, јер наваљује свештенство... Најпосле има још и других смерова, који га склањају на покајање.

Борковиц стаде зането слушати.

— Других? — понови — а каквих?

— Та знате ваљда — одговори Отон — да краљ нема правога потомства, па га то непрестано гризе. Одредио је Лајоша угарског за свога наследника, али му то баш није најмилије... Хтео би, дакле, да измами развод с Аделајдом, па да се на ново ожени, у нади, да ће имати потомства.

— Ха! ха! — засмеја се пан Маћко — пушта нада!...

Отон се привуче ближе.

— Знам ја — рече — из поуздана извора, да се на то смера... Имам на двору краљевском присна рођака, једне куће и грба, Закљика од Шчекаровица... Млад је, еле говори, што чује. Говорио ми он, да је краљ већ и изабрао жену.

— А развод? — запита Маћко, кога све већма занимаше релација Отонова.

— Развод ће допустити напa, чим се краљ поништи и пошље посланике, да моле опроштења због убиства Баричкина. Свештенство једва чека, да престане саблазан с том Естером, еле не ће се противити...

— А која је то изабрана кнегињица? — проусти Борковиц.

— То се не може поуздано знати — одговори пан од Шчекаровица. — Но Закљика вели, да је јемачно глоговска кнегињица од Жегаша...

— Пре ћу сканати! — цикну Борковиц, који се већма надаше гromу, него таком гласу. Ђинио с клупе, па ударао шаком о сто.

У соби беше мрачно, те ни пан Миколај од

Бабина, а ни пан Отон од Шчекаровица не могаху добро видети лице пана Маћка. Страшан беше у томе часу. Побледео, Као да му се сва крв, из лица, слила у срце; и за то му пред очима играху црвени колутни; крикнуо је и зграбио оберучке за сто.

— Лаже твој Закљика... — шанне за час кроз стиснуте зубе. — Не може то бити!...

Отон од Шчекаровица и пан Николај од Бабина разрогачише, у чуду, очи у Борковица.

— Не говори он то за јемачно — промуца плашљиво први — него тако се поговара у двору...

Пану Маћку пође за руком да мало заузда своју наглост. Заседе на старо место и ћуташе за часак, намргођен. У главу му наваљиваху наертљиве мисли, а све се сплетавашу на његово понижење, а на славље Јадвиге и кнеза Хенрика. Кострешно се тада и љутио, ал' је одлучно да се силом умери пред друговима, чијим се услугама мислио помоћи.

— Ха... ха! — засмеја се за час. — Знам ја, да је та кнегињаца глоговска увек сањала о круни, грцајући у невољи... Али развода не ће дати!... Хтео бих ипак да знадем, шта је, и како је, и у томе се ослањам на вашу готовост... Ваља се распитати...

— Отићи ћу Закљизи — одазва се пан од Шчекаровица, — он ће ми све искитити.

— А ја познајем неколико духовника и дворана бискупа Бојанте — додаде пан Николај од Бабина, — од њих могу испитати, шта се говори у духовничком свету.

— Добро дакле... — рече пан Маћко. — Сутра ћу вас, у то доба, чекати у мојој гостијоници.

И устаде. Хоћаше да изиде на ваздух, јер му беше све загушљивије у мрачној и смрдљивој соби. Давило га нешто у грлу, крв му удараше у главу; осећаше, да не ће моћи дуго савлађивати своје силовитости.

Климну тада главом новим својим друговима и истрча на улицу.

Бежао је, не знајући ни сам, куда иде. Не могаше да сабере мисли, нити ништа да одлучи; осећаше само, кад би се то, што је чуо, обистинило, кад би та охота Јадвига, која га је одбила, постала краљицом, а кнез Хенрик, који га је оерамотио, дошао до власти и значаја, — да би био готов на највећи злочин, да томе стане на пут. У узбурканим му мислима црташе

се узвишена, неприступачна прилика Јадвигина. Не миловаше он њу никада, хоћаше да ју узме једино за то, не би л' себе узвисио, али од равнодушне постаде му сада мрска. Заклео се је, да ће се осветити њој и Хенрику: не ће починути, док то не учини. Он би желео, да ју види у срамоти и понижењу, јер га је презрела — а она да постане краљица!

Пролажаше улице, гураше пролазнике и бегаше удиљ без памети.

— Како да се осветим? — мишљаше. — Идем у Касел, брату, скупићу велику дружину од немачких разбојника, напашћу на жегански замак, порушити, онуестошити, поубијати!...

Ал' ни то му не беше доста. Он би желео, да осуди Јадвигу и оца јој на читаве године тешких мука. Смрт му изгледаше малена казна за ону поругљиву шалу, коју су они збијали с њиме.

Паде му на памет Готфрид, његова погипија и отмица Мехтилдина. Шкргутну зубима.

— Мојом руком — шанну — хтеде разблудни кнез да се опрости такмаца, ал' му не ипаде за руком. Сад му већ могу одаслати Мехтилду скупа с њеним Фридхелмом... Огадила ми се... а тај је Фридхелм немачка крв, нека се враћа својима...

Засмеја се.

— Послаћу му је... поруга за поругу!

Излети иза града и застаде. Пред њим зелене луке, а за њим гомила кућа, незграпних кровова и кула огледаше се на тлу ведрога неба, у зрацима сунца, које се спушташе заходу. Ближе беху на догледу достојанствени зидови краљевскога замка.

— Гнездо разблуде! — прогунђа пан Маћко, стискујући песницу. — И тај краљ мисли, да му је све слободно!... Жену држи у затвору, уби свештеника, живи с наложницом, с жидовима се братими, смеје се папиној клетви, и још би сада хтео, да има нову жену и право потомство... ха! ха! ха!... не допуштам!...

Мржња и гнев вођаху га, и преко воље, до под зидове краљевскога замка. Око пана Маћка опази већ јасно кићену гомилу дворана, која врвљаше по дворштима. И ту се познаваше велик ред; ни трага од пожара, који беше уништио замак пре толико година, сад беше још лепши и изгледаше величанственије.

А то је све ужасно гризло пана Маћка.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

www.unilib.rs Моћ — шануташе — моћ... ваља јој учинити крај, јер би она нас притиснула.

Стаде пред замком и замисли се. Опомену се лепа лика краљевскога и туге, разливане на обличју владарском.

— Љубе га сви — мишљаше — а он тужан... Јемачно га тако гризе немила жена, које се не може отрести... Има за то тисуће других жена, лепих, најлепших... на ни то му није доста.

Пап Маћко махну руком.

— Право вели Сенђивој — промрмља — да је жена тричава ствар... ја се не бих дао никојој у мрежу... једино бих волео, да ми се је осветити тој охолој Јадвизи...

И како је мисао људска брза, па прелече незадржано с једнога предмета на други, стаде пред њим наједаред, као жив лик, не Јадвиге или Мехтилде, него оне, за коју је и заборавио, да је на свету, — лик Мартин, озрачен дивним чаром невиности девојачке и снаге.

— Чудо од девојке! — шанну као онда, кад ју виде у раном прозорју — чудо од девојке!

Као да огњена искра врцну у дубљину и запали крв у жилама. Уздрхта се, али не могаше више да скине очију с тога лика.

— Ту једину можда — мишљаше — могао бих миловати. Нико ју није видео, а ни она не познаје никога... тако бих ју и на даље затворио од света, па чувао једино за себе. Ни краљ не би имао лепше милоснице...

Падеше му на ум речи родитељеве, које му препоручиваху Марту у окриље.

— А како би јој зло било! — рече сам себи. — Обасуо бих је обиљем и љубављу... У невољи се отхранила, а сада би била као краљица...

Осмехнуо се на те мисли.

— Видећу — рече — кад се вратим...

И похита у своју гостијоницу.

Успомена на Марту дивно га умири. Мисли му постајаху јасније, силовити гнев понушташе, а нове намере и планови стадоше се рађати и расти.

— Отићи ћу у Касел — мишљаше — с братом ћу се саветовати... Глоговском кнезу ћу оставити добар спомен, од краља ћу добити војводство и вратити се у Кожмин. А после, видећемо!...

То вече беше велики савет у краљевском двору.

У големој, сведеној дворници сеђаше краљ, уз њега стајаху његови доглавници. Јашко од

Мелштина Љељивита, Јануш од Стрељче Сухивилк и љубљени пријатељ краљев Добјеслав Боњча, прозвани Фредро.

Краљ сеђаше код прозора на високом позлаћеном стоцу. Дворница беше мало сумрачна; ужежена светила бацаху блесак на сагове и сликарије, развешене по зидовима, али горе, у удубинама од сводова, владаше вечит сумрак. У дну под скрлетним балдахином, што беше искићен златом и бисером, стојаше голема постеља, покривена, као и балдахин, завесом, која се у бојама спушташе до земље. У врх балдахина, на пурпурну пољу, разастираше крила велик сребрни орао. На балдахину и тапетима блистаху такођер орлови и грбови покрајински. Над постељом вишаше велик крет од сухога злата, а уз њега голем њивот у вештачком окову. Крај постеље, на маленом клецалу, велика књига Светога Писма, бела, отворена; на пергаменским јој листовима блештаху кићеним писмом неписана слова, а тешке копче од чистога злата вишашу на богатом повезу. На столу, уз краља, привлачаху очи огромне чиније, саливене од злата и сребра, исте таке чаше и рогови и разни адиђари, прстење и драго камење.

Израз туге, што га још за рана опазил пап Маћко на лицу краљеву, сад се још боље познаваше. Велике, тамне очи гледаху преда се у замишљености; бледо и чисто изнурено лице не осмехиваше се умиљато, него беше обележено необичном озбиљношћу. Једну руку, јаку, велику, али белу, по којој беху поискакале плаве жиле, пружио по столу и забављаше се прстењем, које преврташе са звеком; а другом глађаше полахко црну браду, кратко ошишану. На себи имађаше плашт од скрлетна аксамита, постављен ермелином. Бујна, тамна коса падаше на рамена у дугим увојцима, окружујући лице младо, али мизерно, изнурено.

Уз њега стајаше Јашко од Мелштина Љељивита, син Спицимира, краковскога кастелана. По годинама много старији од краља, одређен му за саветника у влади, бејаше врло озбиљан у кретању и збору. Избијаше из тога лика витенка смелост, а у исти мах тако достојанство, које се не боји никакве почести, јер осећа своју пречисту непорочност. Главу држаше пап Јашко високо, јер га над свима истицаше савест увек права и увек чиста и врло отмен род. Омалена му прилика изгледаше за то виђенија од других због необичне озбиљности. Бејаше шлећат, јак,

а коса му беше густо прогрушана седином, а тако исто и кратка брада, раздељена на двоје. Мало подаље, наслоњен на пањегу од прозора, стајаше Добјеслав Бољча, тако названи Фредро. Млад, вршњак краљев, висок, а лица за чудо умиљата и пријатна. По држању и кретању познајеш одмах витеза, а из ведрога обличја и лепих црта просијаваше душа, склоњена на пријатељство, и племенито срце.

Међу тима, који окружаваху краља, Фредро му беше најмилији. Од најмлађих година дворанин Казимирев, друговаше с њим у првим млађаним забавама, знађаше му најскривеније мисли, а за то га разумеваше боље од других и беше понуслив. Весео, кашто и несташан, имађаше Добек чудну меру у себи, која га увек задржаваше, кад год хтеде да пређе границе те несташности. Смео, одважан, витешког духа, не би никада плануо без потребе; присни пријатељ краљев, не тражаше сувишне поверљивости, а не жељаше никада ни милоште за се, а за то му реч беше тим већма на цени. Није ипак никада натуривао краљу своје мишљење, нити је и најмање жалио, ако није било онако, како је он саветовао. А баш за то га је већма волео краљ од Јашка од Мељштина, који мишљење своје исказиваше кратко, одлучно, на поносито ћуташе, ако га краљ не послуша.

До Фредра стајаше висока, сухоњава прилика Јануша од Стрељче Сухивиљка. Одевен беше у црно одело, достојанствено, а лице му

беше смежурано и увело, а само малене и проницаве очи светљаху бистрим огњем.

Беше то најириснији и најпоузданији савет краљевски. Сви они миловаху краља и беху у милости код њега, али ни један не имађаше искључива утецаја. Казимир беше силан владар и пазео је, да ни најириснији никада не заборава на то. Кад дизаше глас и издаваше заповест, онда му несташаше обична умиљатост е лица, а на њему биваше тако величанствена узвишеност, да и најсмелији морадоше ћутати. Према нижима и простима беше умиљат и приступачан; према онима, који сувишне дизаху главе, умејаше да буде немилосрдан. За то се бојаху сви његова гнева, који није знао, до душе, букнути, али за то беше страхота жесток и, један пут пробуђен, трајаше дуго. У својим одлукама беше краљ сталан као стена. О ономе, што ће да заповеди, дуго мишљаше ћутећи, после питаше за савет, па онда још мишљаше, питајући сам себе, а најпосле, у неколико речи, објављиваше своју вољу, гледајући на господу, која имађашу гласа, тако узвишено, да се ни један не смејаше противити. То се многоме често прохтело, особито кад је краљ почео да уводи на своме двору обичаје из Вишеграда, од сестре своје Јелисавете и свака Карла Роберта угарскога; — јављао се чак испрва неки те неки е приговором и опоменом — али на брзо се свако уверио, да је краљева воља непроменљива и основана на зрелу замишљању.

(Наставиће се)

ПОУКА

ДВЕ БИЉКЕ И ЗНАЧЕЊЕ ИМ У НАРОДУ

Увод овим врстама даде ми „Тежак“, ваљани орачки лист, што излази у Београду. Хтедох наиме да знам, шта је „тратор“ биљка.

По речнику Ђорђа Поповића значи „тратор“ биљка „амарант“, немачки „таузендшен“.

Да видимо по Мајерову лексикону, шта је „амарант“. Она се научно зове и: „фукшванц“ и „самелблуме“. Осамдесет разних врста ове биљке има у науци. Од ових је једна: „*Amaranthus caudatus*“, немачки: „гешвештер амарант“ и „гартенфукшванц“

и „таузендшен“. Она служи у врту и перивоју као украсно цвеће. Домовина јој је или легло: Перу, Персија и острво Цајлон у индијском мору.

Преци наши сматрали су „тратор“ цвеће као цвеће туге и жалости те су га понавнише око гробова сејали и садили. У Хиндостану, у Мисоре и другим крајевима сеју тратор, који тамо расте до 2 м. високо а 3 сантиметра у дебљини. Од његова семена народ жрна и меље брашно и храни се њим као и пшеницом. Научно се зове тај род тратора: „*Amaranthus frumentaceus*, Бу-

Друга врста истог рода, опет у Хиндостану, зове се „*Amaranthus oleraceus*“ и служи као поврће и као храна.

И као лек су ту биљку употребљавали стари народи.

У истом „Тежаку“ наведена је и биљка „дивизма“, као лековита по стоку.

Том биљком се служи човек и користи у многим другим приликама. Њен цвет (жут) суши се и свет га није под именом „химелбрандтеј“, као лек противу кашља, пролива и срдоболе. Њено стабло или бадрљица служи овде у Бечу као лака, али јака палица и као држак за сунцобран и кишобран. Стабло је тек у другој години по висини, дебљини и јачини згодно за ту сврху.

Међу Немачким Алтенбургом и Петронелом на десној обали дунавској више ушћа реке Мораве беше некада велика староримска варош Карнунтум. То беше пограничан велик град Римљана противу Квада, који су живели с оне стране Дунава.

Кад сам ја године 1839 као кадет путовао к својој регименти, наиђем источно од Петронела баш на горњој ивици дунавске обале у стрми у земљи као пресечену у полак, стару римску кућу тога некадањег града Карнунтума. Кућа је имала две собе, од којих је она једна, како је матица подривала и обарала обалу и ту у полушестару Дунаву изрила велик свђј — у пола пресечена била, и северцу је полутину одавна однела била вода. Зидови остале подруге избе беху бојадисани и нацртани по оном истом укусу, као што га видимо у обелодањеним Помпејима и Херкулануму на подножју Везува.

Том граду су главе дошли Квади, а иза њих Хуни. Ови су га огњем и мачем до земље разрушили. Становници, који се спасли, стисли се у ратном табору Виндобони

У Бечу 4. јуна 1893

(Бечу) и од оног доба почео је Беч да се развија као варош од дотадашње просте станице римске легије.

Кад сам после педесет година, године 1889, опет походио то место, нађем неку старину, умировљеног слугу грофа Трауна, који је себи начинио стан у оној стародревној римској у пола срушеној кући. Иста старина показа ми своје поље, које му је господар дао да ужива, међу дунавском обалом и великим друмом, што води из Хајмбурга у Беч. Биће, да је три четвртине јутара била величина земље. Старина пишта друго не сеје, до *дивизму*. Свако стабло, као што рекох, тек друге године сече — дољни крај, окресак жиле је буџаст — и продаје их у Беч за палице и држаља за кишобране.

Рече ми, да му та биљка доноси до 200 форинти годишње. Цвеће продаје у апотеку за онај теј. Ја сам такову једну палицу послао у Београд своме побратиму Срети Поповићу, који је неуморан радник био на пољу орачке привреде, да види, и да покаже нашем свету, како се може кора хлеба заслужити на лак начин.

Дивизма се латински зове: „*Verbascum Thapsus*“ а немачки: „химелбрант“ и „кенигскерце“.

У нашем народу још се не познају биљке по ботаничком свом имену у оној мери, у којој треба да се знају. Међу тим ће школе своје учинити. Књиге нашег неумрлог Панчића имаће лепе жетве.

За сада има у српском народу жена и људи биљарица и биљара, који лече по стародревном начину; они знају сваку биљку, сваки цвет по имену српском по својству му и лековитости. Иначе народ око Дубровника и у Срему још најбоље познаје биљке по имену. То нам доказује Вуков речник.

Ј. Стефановић Вилковски

ЈАКОВ МОЛЕШОТ

(Наставак)

И за шта није Мулдер био тако одушевљен, као за науку и за народну срећу. Једно му изгledаше да је по-

требан услов за друго. Но свагда ставља у најјаснију светлост и уску свезу међу народном срећом и народном храном, међу народном храном и наро-

дним духом, и не пропушта ни једну прилику а да не укаже на све мане народној храни у Нидерландској. Молебот, на заузимање свога учитеља Тидемана, а срастао тако рећи с Мулдеровим принципом, „да знање одређује рад“, латио се предмета човечје хране онако вољно, како је само он умео, испитивао је, рачунао, еравњивао те је у својој „*Physiologie der Nahrungsmittel*“ (1849) дао научно дело, које се по својој јасноћи, потпуности и изворности и данас још може назвати класично. Али не задовољивши се логором науке сео је те је по узору Александра Хумболта салио научне истине о храни у такав облик, да су могле постати народна својина. У прерадама својим поплевио је све стране речи, стао је говорити о грашчаној материји онде, где кемичари говоре о леумини, о знојној киселини, где они о каприл-киселини, о јаребој киселини, где они о каприн-киселини; а у целом делу не именује ни једнога писца, јер никоји рад испитивачу „не може донети сјајније признање, него кад му откриће као готов факат постане народна својина“. Та је књига била „*Die Lehre der Nahrungsmittel*“ (1850).

Уз Мулдера је образовани, оштро и слободумни Хенле силно утецао на Молебота. Но пре свега је хајделбершки ђакела дошао под утецај идеја, којих је у Немачкој од 1842 до 1845 пун био зрак. То су биле сањарије о уједињеној слободној Немачкој, ослобођеној од свих зарђалих и застарелих установа, о правој демократској Немачкој, којој је ваљало довршити лепо задатак, што је француска револуција само у пола била испунила. Ваљало је укинути свако верско приморавање, све ауторитете, што се оснивају на традицији; ваљало је ишчистити све тесногруде и ђифтанске установе у држави и друштву те да као узор једнодушна слободна народа немачки савез даде свету пример „слободе и самоуправе“. На кад се Молебот године 1847 вратио у Хајделберг, по што је две године радио био код Мулдера, уверен, да није за њега традиционална медицинска пракса него да је наука и учење и испитивање задатак његову животу а у отаџбини својој да нема прилике да иде за својим смером, тада је затекао онде

научнике, који су распирили ватру у њему те помогли да се створи онај Молебот, о коме прича историја умнога живота у првој половини овога века. Млади приватни доцент физијологије придружио се људима, као што је био Ауербах, одушевљени поштовалац Спинозин, као што је био Шлосер, славни писац светске историје, као што је био Хетнер, благи естетичар, као што је био Фајербах, смели филозоф, да човек и не спомиње друге, све боље од бољег. На под утиском свију тих великана, док се дана у дан поучава и учи, осећа како му снага расте, осећа како му све моћнији бива позив, да се пред човечанством јави као учитељ, те не може дуже да задржи своје Вјерују него у свом „*Kreislauf des Lebens*“ развија заставу монистичног постављања материје свом топлошом, снагом и смелости, која обележава „*justum ac tenacem propositi virum*“.

„*Impavidum ferient ruinae*“! Хајделберг затвара врата пред младим приватним доцентом. Баденска му влада забрањује даље учитељевање. Две године дана нема прилике, да другима саопшти што зна, али му полази за руком, да настави своја физијолошка испитивања. После две године позову га у Цирих за професора физијологије (1856). 1861 га позову у поворођену Италију, у Турин, у Турин Кавура и Виктора Еманујела. Ту је ступио на катедру с беседом „*Del metodo nella investigazione della vita*“, која је и садржајем и обликом подједнако умела да задобије слушаоце. На сваке је године предавања своја отварао по једним од својих знаменитих популарно-научних предавања, у којима је научна факта износио пред очи јасно и разветно а у таком уметничком облику, да су задовољени били и нај јачи захтеви естетике. Године 1866 постао је талијански грађанин, 1870 клицао је са целом ослобођеном Италијом, што је добивен Рим, а у свом делу „*Dei regolatori della vita umana*“ јавио је, да силна радост, с којом Италија гледа у Рим, не значи ништа друго него умну и слободи посвећену радост, са које је Италији лозинка: слобода мисли! 1876 постао је члан талијанског сената а 1879 професор физијологије у „Саницјенци“ у Риму.

(Свршиће се)

Андреја М. Матић

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

О СТИХУ И ЈЕЗИКУ ГУНДУЛИЋЕВА „ОСМАНА“ У ОДЛОМКУ ИЗ VIII ПЈЕВАЊА „СУНЧАНИЦА“

Пријатна је појава, да данас има све мање крајева, гдје се не зна за име Гундулићево, гдје се не спомиње стара и нова слава Дубровника. Али колико се зна о њима? Колико је позната и горњим редовима (особито православнога дијела) нашега народа дубровачка књижевност XVI—XVIII вијека, колико се читају Гундулићева дјела? Ту остаје и школи (особито средњој), и новинарству, и књижевним друштвима још широко необрађено поље. Прије свега би требало постарати се за популарна, протумачена издања онијех дубровачких пјесничких радова, за које би се могла придобити пажња и данашњег покољења. Лијено је започео овај посао проф. Ј. Бошковић, кад је ћирилицом преписао „Османа“ и прибрао за њ рјечник и тумач (само да није у популаризовању отишао сувише далеко!). Приликом откривања пјесникова споменика у Дубровнику нека помогне и овај одломак из „Османа“, да се у нашем народу овијех крајева пробуди живље марење за дубровачко пјештво.

Да би се „Сунчаница“ (VIII пјев. стих 63—657) што боље разумјела, додајемо овдје неколике напомене о стиху и језику тога одломка.

Текст је узет из Павићева академскога издања. Да би одломак изгледао као њека цјелина, изостављене су све китице, без којих се може ствар лијено разумјети. У тексту је погђешто измијењен правопис и само у 25 китици стоји *цвијеке* мј. *га она*; свако ће лако познати зашто.

О стиху. Стих Гундулићева „Османа“ има четири трохеја (— — — | — — —) са преломом у средини. Све по четири стиха чине једну китицу (строфу); стихови су везани унакрсним сликовима (римовима) *abab*, који треба да су код трохејскога ритма женски. Што изгледа да сликови ни-

јесу свугдје чисти, узрок је старишко наглашавање, које се погђешто разликује од данашњег. Чистоћи сликова често смета и то што немају једнак нагласак два и два међу собом на пр. *тѡга — свѡга* у 20 стр. Ну који се и од данашњих српских пјесника може похвалити тијем? Много је тежа замјерка овому стиху, да је одвећ лак и лиричан. Па буди је и онако кратак за широко епско причање, још спутавају дикцију и унакрсни сликови, који истина лако теку, али не дају доста слободу при бирању израза и при оноликој величини „Османа“ није чудо да се понављају. Ево два примјера „Османова“ стиха.

Она млада, засве да је 20
мучна у срцу цића тога
послушна се казат хaje
зановиједим хажка свѡга

Тѡ по свакој свијета страни 67
гледаш, мајко, на дан био;
нама се је зрак сунчани
млањахијем угробио.

Ну пијесу све строфе овако правилне; управо у цијелом овом одломку и нема их више овакијех а и у свијех сачуваних 18 пјевања саразмјерно малих их је број. (У 572 строфе првијех пет пјевања Р. Брант је набројио свега 7 овако чистих). Огроман број строфа не ће данашњи читалац моћи разумјети, ако не зна ово:

1. На многијем мјестима опажа се другојачје наглашавање него што је у данашњем језику, а мало стихова се слажу потпуно с данашњим наглашавањем, као у наведене двије строфе. У многијем ријечима по ритму удара се гласом за један слог патраг, као што бјеше у старом српском језику (а и данас у чакавштину и ресавском). У појединостима требало би

нагласак Гундулићева језика тек испитати.
Примјер:

Свијетла је ово *дјевојчица* 2
од *кољена* десноскога
вид *жуфени* и *зеница*
слијена старца *капка* свога.

Тако се н. пр. наглашавају друкчије и ове ријечи: Јерџина, покрајина 3, краљевски, наслонио 5, ливада 6, немџла намјера, поломџла, обџри и т. д. Ако се на ово пази, многи ће стихови добити свој прави ритам. Ну и ту ће се наћи изузетака, који ће се моћи протумачити какијем још непознатим правилом Гундулићева наглашавања, а биће јамачно и пјесникових грјешака.

2. У многијем стиховима има прекомјеран број слогова на први поглед. То се тумачи тако, што се Гундулић држао талијанске метрике, у којој вриједи правило: кад се у стиху једна ријеч свршава на вокал а друга за њом почиње вокалом, оба се вокала *слијевају* у један слог у стиху. Да ту не бива елизија као што мисли Брант (Историко-литературни разборъ поэмъ Ив. Гунд. Османъ. Кіевъ. 1879 стр. 105) и као што је Бошковић погрешно кроза цио текст спровео елизију и у писму, показују прије свега оне ријечи, које у себи имају њ, које се по југозап. говору изговара и пише данас као *ије* у дугим слоговима. Гундулићеве стихови показују да се *ије* свугдје схваћа као један слог. У овом одломку само у њеколико слу-

чајева чита се као два слога, у 55 строфи *деије* прама слику *Србије*, у 52 под *тешкијем* ропством крије, 67 млађах-*нијем* уграбио; *прије* 27 *умије* 39 по својем постанку не иду овамо; ипак *ије* 31. 99. као један слог. Да је слијевање а не елизија потврђују и оваки случајеви у којима се два вокала једне ријечи узимају за један слог: *скупио* 17, *Радмио* 33, *вратио очима* 48, *живио* 83. (Ипак као два слога: *био*, *наслонио* 5, *свршио* 11, *госио дио* 11); *весео* 41, *јадох* 54, 95, 99, *зауши* 95, *дванас* 7, 10, па чак: *стоји* 82, *твоји* 86, *моји* 87; њему је сада штап на кџ је 5 *али је* замам да *итко* сада 14, *мучно је* предње честитости 51, *и једва* деспот жив утече. 61 и *гди је* херцег господио 89, *ка је* разговор мој једини 88. — Кад се ово слијевање спроведе свугдје гдје треба, нестаће прекомјерних слогова. Ну није ни ово опће правило. Има огроман број стихова гдје не бива слијевање и то често тик уз слијевање. Изгледа ми, да се слијевање лако проципшта између 2 и 3 стопе гдје је као њеки одмор. Примјери:

За | *изваћи* кџер Љубдрага 1
кџ се *унука* | *унук* зове 3
позна | *ову* ње | *одлуку* 15
и | *од* дџпли на глас мио 26
али: *и* од деспота славнијех свуда 96
а | *у* рајском лицу свому 23
али: два *зачињу* | *ау* све гласе 33
дружба од *страха* | *и* | *од* срама 40
госпоство *оте* и | *испоијеца* 64
у жалости | *и* у болести 79

(Свршиће се)

Тух. Остојић

АНСЕЛМО БАНДУРИ ДУБРОВЧАНИН

(Наставак)

Анселмо се родио у Дубровнику 1671 год. Тако каже Апендини, а с њим се прилично добро слаже и Фрере, кад каже, да се држи, да му је било, кад је умро, 72 или 73 године (по том би био рођен 1670 или 71). Апендини вели, да му је породица била градска (da una famiglia civica) и да је тада (1803 год.) била већ изумрла. Не знам, за што С. Љу-

бић каже, да је он од племићске (властееоске) породице (da patricia schiata). Ријечи Апендинијеве потврђује донекле и то, што се Бандуријева породица не спомиње у попису властееоскијех породица од год. 1604 (код Ј. Лукаревића *Annal.* на крају књиге). М. Пуцић каже, да му је оцу било име Матија, а матери Дена (Волантић), и да је и њему било име Матија, а кад је по-

стао Бенедиктовац, да су му надјенули име Анселмо. Имао је брата Илара (Иларија, 1682—1730) (Апендин. II 118), који је био професор теологије у универзитету Напуљском и кад је био изабран за опћегу „прокуратора“, оде у Мадрид, гдје је и умро.

Сестра му је била удата за знатнога дубровачкога археолога Ивана Н. Алетића, кога он спомиње (Animadv. p. 343: vir eruditissimus ac rei antiquariae studiosissimus Jo. Natali Alleli, *maritus sororis meae*). Ујак му је био бискуп стонски. Код ријечи τὸ Στρυβὼν каже он (Animadv. p. 356) urbs episcopalis sub ditione rei publicae Ragusinae. Huic ecclesiae praest Franciscus Volanti, *avunculus meus*, vir et pietate et doctrina insignis. Род му је био и бискуп требињски (материн сестрић?), кога спомиње (Animadv. p. 356): hodie autem Terbuniensem episcopatum obtinet Illustrissimus Antonius Reghius, *consobrinus meus*, vir a pietate et a studiis omnino laudabilis.

Из младости нам је његове мало што познато. Млад је отишао у бенедиктовски ред (мљетски). Апендини каже, да га је логику учио код куће неки Alberto de Taddei а морал Antonio Bonda, оба Доминиковца. За тијем каже, да му је још у младости омиљела археологија, коју је учио заједно са својим зетом Иваном Алетићем (1668—1743), који је имао велику збирку старијех новаца. Теологију је учио у Авери и у Риму (Пуцић; исп. и Апендинија). Сам каже, да је год. 1697 био у Риму, гдје је преписао један чланак, који је последије штампао у својем коментару (Animadv. ed. Paris. p. 98): Hoc autem opusculum cum Romae essem *quatuordecim ab hinc annis*, exscripsi ex uno Codice M. S. Chartophylacii de propaganda fide. Био је неко вријеме у Напуљу, прије него што је дошао у Фијоренцију. Прије него се стално настанио у Фијоренцији, обиђе један дио Италије. Особито је вјешто оргуљао, с тога су га лијено примали у свијем манастирима и тако је могао весело путовати, а без трошка: ово је он сам често приповиједао (каже Фрере). У Фијоренцији је тада била средокраћа талијанске књижевности, коју је особито потпомагао велики војвода Козма

III. Анселмо је још био доста млад, али је ипак тако био вјешт у (мртвијем) језицима, да му је управитељство предало, да учи (друге) у различитијем кућама својега реда. У то вријеме дође у Италију славни француски научник Б. Монфокоп (Монфокопски, de Montfaucon), да распита за рукопис св. Јована Златоустога, који припремаше за штампу. Кад је разгледао остале библиотеке по Италији, дође 25 фебр. 1700 год. у Фијоренцију, гдје се саста с Бандуријем. 11 јунија 1701 год. врати се Монфокоп иза три године пута у Париз, гдје изда 1702 год.: *Diarium Italicum*, у којем описује своје путовање по Италији и на више мјеста спомиње, колико му је Бандури у Фијоренцији помогао*.

Козма је III наканио, да унаприједи

* Овдје ћу написати, што је славни Б. Монфокоп у споменутом дјелу забиљежио за нашега Бандурија, јер је то дјело веома ријетко а можда се не би могло ни добити у нашем крајевима: p. 202: Sic in Epitaphio, quod nuper addulit mihi vir amicissimus Anselmus Bandurius Monachus Benedictinus Dalmata, p. 352: XXV. Februarii Florentiam adventamus... Primis post accessum diebus, comite D. Anselmo Bandurio Ragusino ordinis S. Benedicti Monacho, Graece perire, qui mihi semper adfuit, studiisque meis pro virili mutuum dedit operam, urbem inspectum inus p. 354—5: (4. марта старењем Маџабекџија пусти га Козма III у Јаврентијску библиотеку, гдје је по цијеле дане радио). Mihi ejusmodi studio vacanti adfuerit semper vir amicissimus Salvinius, et D. Anselmus Bandurius haud levi necessitudine junctus p. 361: XXVIII Martii comitibus D. Anselmo Bandurio et Antonio Salviniio fidissimis amicis in villam Strozziam ad montem Hugonis properamus; ibique ad trecentas inscriptiones, quae maxima pars ineditae sunt, exscripsimus. p. 370: Catalogum Graecorum, qualis superius editus est, manu mea confeci: Latinorum notam ab amicissimo viro Anselmo Bandurio, manu ipsius accurate exaratam, accepi. p. 381: Florentiam secundo venimus (био је по послу отишао у Рим), atque a D. Abbate, et Monachis S. Mariae solitis humanitatis ac benevolentiae officii exceptus, aliquot exinde diebus assuetam operam exscribendis Laurentianae bibliothecae codicibus, opitulantis de more Antonio Salviniio et Anselmo Bandurio, insumimus. p. 391: Libet adicere inscriptiones binas: quarum alteram in aedibus Nicolini exscripsi, alteram D. Anselmus Bandurius Pisis delineavit in aedibus Roncioniis. p. 394. (у доминик. библ. св. Марка) Graecorum igitur ego, Latinorum Anselmus Bandurius meus laterculum exaravit... Florentiae duos paene menses versatus, bene multa nec spernenda erui; opera usus et consilio el. v. D. Anselmi Bandurii Monachi Benedictini, et Antonii Salvini, qui mihi semper nec rogati adfuerunt; multa manu propria exscriperunt, in sequentibus publicanda. Prior jam mecum Parisiis agit, operamque navat strenuissime linguis Graecae, Hebraicae, litterisque humanis atque divinis, ut spes sit brevi fore peritissimum. Huc in eam rem transmissus a Magno Aetruriae duce: ejus in literatos maxime beneficentia studiumque elucet in dies.

универзитет у Пизи и да за то ондје постави столицу за црквену историју, коју би предавао који монах. Он упита за савјет Монфокона, а овај га упути на Бандурија, рекавши му, да би добро било да га пошаље неколико година у Сен-Жермен код Париза, да потанко изучи своје науке. Козма приста на савјет Монфоконов. Бандурија упути на маркиза Салвијатија, фијорентискога посланика, који је тада био у Барцелони код шпањолскога краља Филипа V. Опат га Пенетије одведе у Сен-Жермен и преда га Монфокону. Анселмо је становао у опатији а војвода је плаћао за стан и храну. С почетка је према својој намјени учио црквену историју и дог-

матику. У мају 1705 год. наштампа у Паризу „*Conspectus operum Sancti Nicephori*“, припремајући за штампу дјела цариградскога патријарха Никифора. У овој би збирци били предговори, биљешке и расправе; дјело би се штампало у две свеске на цијелу листу (*in folio*). Али прије овога обећаваше, да ће наштампати коментар Теодора Мопсуеста о „дванаест малијех пророка“, коментар Филонов о „цјесми над цјесмама“, коментар Есихијев о псалмима и друга дјела грчкијех црквенијех писаца. У овој би збирци били као и у прије споменутој предговори, биљешке и расправе, а штампала би се у две свеске.

(Наставиће се)

В. Ђерић

КЊИЖЕВНИ ПРИКАЗИ

Никифор Дучић архимандрит. Књижевни радови — — Књига трећа. С прилогом једне карте. У Биограду. Штампано у држ. штампарији краљевине Србије. 1893. Цијена: 2 дин. или 1 фор. стр. 316. — Већ од пре две године почео је наш књижевник Н. Дучић у скупу издавати своје књижевне радове, који су кроз три десетине година излазили у разним часописима и научним органима. Ово је без сваке сумње корисно, јер се многи, ако му што затреба, не ће морати мучити да тражи где је што штампано, него, имајући овде све на окупу, лако ће моћи наћи, што му треба. Од књижевних радова Н. Дучића изашла је већ сво и трећа књига. У овој је књизи најважнији чланак „Биљешке о Црној Гори“. Ту нам је писац дао јасну слику Црне Горе, проговорио о земљопису, владавини, судству, просвети, привреди, војничкој организацији, статистици и т. д. Између осталих врло је занимљив одељак „о подели земље“. Но, прочитавши овај чланак, морамо јако зажалити, што нам писац није могао да даде резултате нових тековина Црне Горе. Писац се извињава, да то с тога није учинио, што није могао да дође до тачних података. Свакако је штетно, што се то није могло учинити, јер је Црна Гора, од г. 1878, територијално увећана, учинила голем корак на културном пољу. Овако има овај чланак само историске вредности. Други и трећи чланак говори о боју на Граховцу 1858 г. и о боју на Кришцама 1861 и 1862 г. Оба су чланка врло лепа и занимљива с тога, што нам писац врло живо прича и тако рећи пластично црта јунаке, који главну

улогу играју, пазећи нарочито на то, да нам објасни побуде, које су их руководиле на поједине акције. Четврти је чланак „Покрштење потурица у Васојевићима од 1825 до 1857“. Писац нам говори овде о имену Васојевића, и о простору, где су настањени и са ким се граниче. На крају је прича о сну, који је уснио неки старац од Васојевића и услед тога се сна потурице Васојевићи својевољно покретиле. Даље је чланак „Божји у Црној Гори“. Овај је чланчић леп приложак обичајима у Црној Гори. Што је год у њему, од велике је дражи за нас, јер нам је већином све непознато и ново, па читалац не може на ино, него ће чланак и два пута прочитати, да се наужива. Сем тога има и по где који нов израз, који нисмо никада чули, а нема га ни у Вукову речнику. Тако се и пр. божићна печеница, онурена и на ражањ натакнута, зове „*божура*“. У чланку „Путовање кроз Црну Гору“ прича писац свој пут, када је путовао у пратњи кнеза Николе г. 1865. У путопису највише се задржава код важних места. У последњем чланку говори писац о Колашину. Одмах на почетку тузи се, како је земљиште међу Црном Гором и Србијом скоро са свим непознато и слабо испитано. Забавивши се мало хидрографијом и орграфијом Колашина прелази на села, па на манастире, од којих је на жалост велика већина порушена. На крају је додана карта Црне Горе од г. 1859/60. На карти су означене границе од г. 1500, 1796, 1820 и 1859/60. У књизи има нешто штампарских грешака, иначе је издање елегантно, слова врло лепа. Књигу можемо сваком најтоплије препоручити.

Беч.

Р.

САДРЖАЈ: Песништво: Сунчаница. Ал' кад смо сами. Итичје страшило. Мишко Убојица. Мрки Вук. — Поука: Две биљке и значење им у народу. Јаков Молешот — Књижевност: О стиху и језику Гундулићева „Османа“. Анселмо Вандури Дубровчанин. — Ковчежић: Књижевни прикази.